

Dragoș Diaconescu, Victor Bunoiu, *Movilă, Gomilă, Humka, Halom sau Hügel? Repertoriul movilelor de pământ din județul Timiș*, vol. 1, Muzeul Național al Banatului, Seria Bibliotheca Archaeologica et Historica, Banatica, LXI, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2025, 553 p.

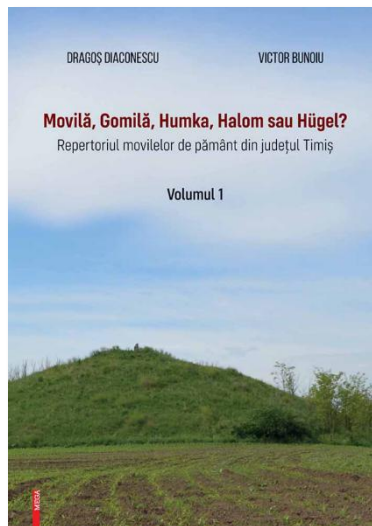
Lucrarea *Movilă, Gomilă, Humka, Halom sau Hügel? Repertoriul movilelor de pământ din județul Timiș* aparținând cercetătorilor Dragoș Diaconescu și Victor Bunoiu mi-a stârnit interesul imediat după ce am primit-o. Apărută la editura clujeană Mega, în anul 2025, aceasta pornește de la un deziderat enunțat încă din 1872 de către Zsigmond Ormós, președinte al Societății de Istorie și Arheologie din Ungaria de Sud (precursoare a actualului Muzeu Național al Banatului Timișoara), care își propunea la acel moment, printre altele, și studierea movilelor din Banat.

Acest prim volum (numerotare care obligă autorii la continuarea demersului) începe în mod clasic printr-un *Cuvânt-înainte*, semnat de Sorin Petrescu, director al Direcției Județene pentru Cultură Timiș și de o *Introducere*.

Structura cuprinde cinci capitole principale: I. *Definirea arealului vizat. Scurte considerații geografice*; II. *Metodologia de lucru*; III. *Inerente priviri în trecut. Scurt istoric al cercetării movilelor de pământ din Câmpia Banatului românesc*; IV. *Situația cartografică și istoriografică a movilelor de pământ din hotarele UAT-urilor abordate*; V. *Date privind morfologia movilelor de pământ și o propunere de tipologie*. Lucrarea se încheie cu *Concluzii*, urmate de lista bibliografică și de un rezumat în limba engleză. Cea mai consistentă parte o reprezintă cele două *Anexe*, cuprinzând *Fișele movilelor cartate* și *Lista siturilor arheologice asociate*.

Introducerea, semnată de arheologul Dragoș Diaconescu, primul dintre autori, prezintă lucrarea sub forma unui demers metodic și ambițios: după șapte ani de cercetări de teren, cei doi reunind peste 200 de movile documentate (pentru acuratețe 210). Este stabilit totodată și cadrul conceptual: nu doar o catalogare/fișare arheologică, ci și un apel la salvarea unui patrimoniu uitat.

Unul dintre meritele remarcabile ale volumului este atenția acordată limbajului. Titlul este extrem de provocator, personal determinându-mă să parcurg volumul, eu nefiind un specialist al spațiului sau epocii istorice abordate! *Movilă, Gomilă, Humka, Halom sau Hügel* reflectă mozaicul lingvistic, etnic și cultural al Banatului. Autorii discută originile acestor termeni, genealogia lingvistică și semantică a denumirilor de la „gomilă” și „humka” la „halom” sau „Hügel”, pentru a arăta cât de strâns se împletesc acestea în istoria regiunii, dar și modul în care aceste denumiri oglindesc perspective istorice diferite asupra movilelor. Este o secțiune esențială, deoarece denumirea nu este doar un exercițiu lexical, ci și un mijloc de decodare a modului în care comunitățile au perceput și, mai cu seamă, au valorificat relieful.

Această introducere lingvistică și conceptuală stabilește din capul locului cadrul unui demers critic, în care vocabularul nu este doar un instrument descriptiv, ci și o cheie de lectură a volumului.

Capitolul I delimitează geografic spațiul abordat. Numeroase hărți (denumite de autori figuri) pun în legătură geografia spațiului cu movilele antropice. Relația movilelor de pământ cu rețeaua hidrografică, spre exemplu, indică faptul că, în cele mai multe situații, acestea sunt amplasate de-a lungul pâraielor încă active sau secate, care străbat pusta bănățeană (fig. 6, p. 19). Am spune că această concluzie este o realitate firească, mai cu seamă că aceeași dispunere logică o au și siturile identificate!

Capitolul al II-lea prezintă metodologia de colectare a datelor. Autorii au adoptat o abordare complexă, combinând mai multe instrumente sau metode clasice și moderne de cercetare: cartografiere pe teren, utilizarea hărților istorice, analize GIS, verificări directe și documentare fotografică, precum și modele 3D ale movilelor. Această secțiune metodologică, care reflectă maturitatea cercetării, este una dintre cele mai valoroase, pentru că asigură rigurozitatea cantitativă și calitativă a repertoriului și consolidează credibilitatea datelor culese.

Capitolul al III-lea, dedicat istoricului cercetării movilelor, are un punct forte prin încercarea de recuperare a cercetărilor anterioare, menționând atât pionierii pasionați (acea arheologie romantică), cât și golurile metodologice din trecut. Movelele au fost privite sporadic de către arheologi de-a lungul secolelor. Florin Medeleț și Ion Bugilan reușiseră în urmă cu aproape patru decenii să repertorieze jumătate din numărul movilelor cuprinse în cartea de față, chiar dacă arealul studiat cuprindea, pe lângă Banatul românesc, Banatul sârbesc și o mică porțiune din teritoriul maghiar. Stadiul cercetării în teren reflectat în bibliografie arată că doar patru movele fuseseră studiate sistematic până la publicarea acestui volum. Bibliografia este tratată critic, cu conștientizarea provocărilor (distrugere prin agricultură, lipsă de protecție, documentare fragmentară etc.), iar ultima frază a capitolului reprezintă una dintre cheile cărții.

Capitolul al IV-lea se constituie într-un repertoriu propriu-zis, organizat meticulos pe localități. Este oferită o imagine panoramică asupra densității și diversității movilelor din județul Timiș. Pentru fiecare UAT sunt, ținând cont și de particularități, trei parametri de identificare: cartografic, livresc și, acolo unde este cazul, informații despre movele dispărute sau neidentificate. Fiecare înregistrare prezintă coordonate precise, măsurători, observații referitoare la starea de conservare și ipoteze privind funcția sau vechimea. În ansamblu, această secțiune transcende caracterul unui simplu catalog, dezvăluind o geografie culturală complexă și un peisaj istoric stratificat.

Capitolul al V-lea pornește de la morfologia diversă a movilelor, încercând prin analiză multivariată o creionare a unor eventuale cluster. Evident că autorii nu se limitează la prezentarea datelor/clusterelor (patru la număr), ci oferă interpretări privind funcția movilelor (de exemplu, funerare, de observație, repere topografice) și posibila lor semnificație în peisajul istoric.

Concluziile volumului sunt extrem de interesante. Autorii își asumă imposibilitatea unei atribuirii cronologice certe pe baza datelor morfo-dimensionale, dar și din perspectiva dispunerii spațiale. Însă relaționarea cu siturile cunoscute face probabilă determinarea unor încadrări, localizând movelele în contexte cultural-

cronologice diverse, precum finalul eneoliticului, epoca bronzului, prima vârstă a fierului, ori atribuindu-le comunităților sarmatice din sec. II-IV p.Chr.

Corpul cel mai consistent al volumului îl reprezintă *Anexele*, conținând fișele de sit riguros întocmite. Aici volumul este oarecum dezechilibrat, o parte dintre informații fiind reluate. Evident că fiind un capitol de inventariere, acesta limitează, ca să spunem așa, accesul cititorilor nonspecialiști.

Concluzionând, volumul intitulat *Movilă, Gomilă, Humka, Halom sau Hügel?* este o lucrare de referință pentru arheologia Banatului și asta nu doar privită prin prisma evidențierii patrimoniului Câmpiei Timișului. Prin rigurozitate metodologică, viziune civic-științifică și densitate a datelor, cei doi autori identifică movilele nu doar ca elemente topografice, așa cum sunt de foarte multe ori percepute de către comunitățile locale, ci sub forma unor repere ale identității și istoriei umane. Personal, consider că reușesc să transforme ceea ce pare la o primă vedere un subiect „minor”, movilele de câmpie, într-un fenomen de patrimoniu major.

Volumul este indispensabil pentru specialiștii epocii (și asta nu doar pentru cei preocupați de arheologia regiunii), reprezentând totodată un instrument de referință și un model inspirațional, un model de bune practici, pentru viitoare inițiative similare.

George BOUNEGRU*

Vasile Alexandru Barbolovici, *Il Concilio di Ferrara-Firenze (1438-1439). Storia ed ecclesiologia delle unioni*, presentazione di Virgil Bercea, introduzione di Cesare Alzati, Edizioni Dehoniane Bologna, 2018, 320 p.

Pentru noi cartea părintelui Vasile Alexandru Barbolovici constituie un moment de referință în istoriografia subiectului, pentru că face o investigație critică a izvoarelor și a istoriografiei referitoare la unirea bisericească înfăptuită la Conciliul Ecumenic de la Ferrara-Florența, cu ambițiosul scop de a depăși clișeele ideologice cu care ne-a obișnuit istoriografia de până acum. Prin urmare, apariția unei lucrări pe un subiect atât de important, cum este cel al impactului deciziei de unire bisericească luată la Conciliul de la Ferrara-Florența în secolul al XV-lea, cu implicații religioase, identitare, culturale și chiar politice în durată lungă asupra lumii creștinismului din Răsăritul Europei impune o binemeritată apreciere, dublată de o evaluare critică justă.

Suntem deci în fața unei cercetări doctorale meritorii a părintelui Vasile Alexandru Barbolovici, susținută la Universitatea Pontificală Antonianum din Roma, în anul 2017, sub coordonarea părintelui prof. dr. Roberto Giraldo OMF, cu îndrumarea președintelui

* Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, România; e-mail: bounegru_g_viziru@yahoo.com.